

Eğitim Kurumlarında Çokdillilik ve Kültürel Çeşitlilik Yönetimi: İşaret Dili Perspektifi

Eyyüp Yıldırım¹, Mehmet Açıklın²

DOI 10.5281/zenodo.8338741

Özet

Günümüzde kültürel çeşitliliğin ve çokdilliliğin eğitim alanında giderek daha belirgin hale geldiği göz önünde bulundurulduğunda, işitme engelli öğrencilerin eğitiminde işaret dilinin yerine getirdiği işlevler oldukça değerlidir. İşaret dili, sadece işitme engelli bireylerin iletişim ihtiyaçlarını karşılamakla kalmaz, aynı zamanda onların kültürel kimliğini ifade etme ve toplumsal ilişkiler kurma aracı olarak da işlev görmektedir. Eğitim kurumlarında işitme engelli öğrencilere işaret diline yer verilmesi, bu bireylerin eğitim haklarını korumanın ötesinde, kültürel çeşitliliği ve çokdilliliği destekleyen bir öğrenme ortamı oluşturmanın bir yolu olarak görülmelidir. İşitme engelli bireyler için işaret dili, sadece anlamın ve duyguların iletilmesi aracı değil, aynı zamanda kültürel kimliklerinin bir ifadesi ve paylaşımıdır. İşitme engelli öğrencilerin eğitiminde işaret dili kullanımı, akademik başarılarını artırdığı gibi, iletişim becerilerini, ösuygularını ve toplumsal katılımlarını da olumlu şekilde etkilemektedir. Bu makale, işitme engelli bireylerin eğitiminde işaret dilinin kültürel çeşitliliği ve çokdilliliği destekleyen bir araç olarak nasıl kullanılabileceğine odaklanmaktadır. İşaret dili, sadece iletişim aracı değil, aynı zamanda kültürel kimliğin bir ifadesi olarak işlev görmek ve işitme engelli öğrencilerin bireysel ve toplumsal gelişimine olumlu katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: işaret dili, çokkültürlülük, çokdillilik, işitme engelli bireyler

Multilingualism and Cultural Diversity Management in Educational Institutions: Sign Language Perspective

Abstract

Considering that cultural diversity and multilingualism are becoming more and more prominent in the field of education today, the functions that sign language fulfils in the education of hearing-impaired students are very valuable. Sign language not only fulfils the communication needs of hearing-impaired individuals, but also functions as a means of expressing their cultural identity and establishing social relations. The inclusion of sign language for hearing impaired students in educational institutions should be seen as a way of creating a learning environment that supports cultural diversity and multilingualism, beyond protecting the educational rights of these individuals. For hearing impaired individuals, sign language is not only a means of communicating meaning and emotions, but also an expression and sharing of their cultural identity. The use of sign language in the education of hearing-impaired students not only increases their academic success, but also positively affects their communication skills, self-esteem, and social participation. This article focuses on how sign language can be used as a tool that supports cultural diversity and multilingualism in the education of hearing-impaired individuals. Sign language functions not only as a means of communication but also as an expression of cultural identity and contributes positively to the individual and social development of hearing-impaired students.

Keywords: sign language, multiculturalism, multilingualism, hearing impaired individuals

Giriş

¹ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, gaziantepalisuzer@hotmail.com, 0000-0001-6578-8183

² Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, gaziantepalisuzer@hotmail.com, 0009-0008-4315-9851

Küreselleşme ve iletişim teknolojilerindeki gelişme, dünyayı daha önce hiç olmadığı kadar etkisi altına aldı. Aynı zamanda bu gelişim ve etkileşim farklı kültürleri, dilleri ve toplulukları da birbirinden çok daha hızlı etkilenebilir hale getirmiştir. Bu durum, eğitim kurumlarının yönetiminde ve içeriğinde çeşitliliğin önemini artırmıştır.

Çokdillilik, farklı dilleri konuşan veya işaret eden bireylerin aynı eğitim ortamında bulunduğu bir durumu ifade eder. Bu durum, dil çeşitliliğinin ve kültürel farklılıkların daha iyi anlaşılmasını ve değerlendirilmesini sağlar. Eğitim kurumları, çokdillilikle başa çıkmak için dil destek programları, çokdilli sınıflar veya dil öğrenimine dayalı çeşitli yaklaşımlar geliştirebilirler.

Kültürel çeşitlilik ise farklı kültürel kimliklere sahip öğrenci ve personelin bulunduğu bir topluluğun oluşmasını ifade eder. Bu çeşitlilik, öğrencilere farklı kültürleri anlama ve hoşgörüyü yaklaşma fırsatı sunarken, eğitim kurumlarına da zengin bir öğrenme deneyimi sağlar. Farklı kültürleri kutlamak, kültürel farklılıkları vurgulamak ve kapsayıcı bir öğrenme ortamı oluşturmak, öğrencilerin dünya görüşlerini genişletmelerine yardımcı olabilir.

İşaret dili ise işitme engelli bireylerin iletişim kurmak için kullandığı görsel-gestürel bir dildir. Eğitim kurumları, işitme engelli öğrencilere yönelik kapsamlı destek ve iletişim araçları sağlayarak, bu öğrencilerin eğitim sistemine aktif katılımını sağlayabilirler. İşaret dili eğitimi, hem işitme engelli öğrencilerin hem de işiten öğrencilerin işaret diliyle iletişim kurmasını teşvik edebilir.

Bu noktada eğitim kurumları, çeşitliliği kucaklayan ve destekleyen politikalar ve programlar geliştirmenin yanı sıra öğrencilere, öğretmenlere ve personellere kapsayıcı bir eğitim sağlamak için çeşitli stratejiler benimsemelidir. Bu sayede öğrenciler, kültürel ve dilsel çeşitliliği anlama, değerlendirme ve buna uygun şekilde iletişim kurma becerilerini geliştirebilirler.

Bu makalenin amacı, eğitim kurumlarında çokdillilik ve kültürel çeşitliliğin işaret dili perspektifinden yönetilmesinin önemini vurgulamak, bu konudaki zorlukları ve fırsatları ele almak, yönetim stratejileri ve iyi uygulama örnekleri sunarak daha kapsayıcı eğitim ortamlarının nasıl oluşturulabileceğine dair bir çerçeve sunmaktır.

Eğitimde Çok Kültürlülük

Çokkültürlülük kavramı günümüzde giderek artan bir ilgiyle ele alınan bir konu haline gelmiştir. Literatürde çokkültürlülük, yaş, etnik köken, sosyal sınıf, dil, din, cinsel yönelim, eğitim ve engellilik gibi çeşitli kültürel boyutların kabul edilmesi olarak tanımlanmaktadır (American Psychological Association, 2002). Ayrıca, her biri kendine özgü kültürel niteliklere sahip farklı kültürlerin bir arada ve uyumlu bir şekilde harmanlanmasını ifade eder. (Akt. Ciğerci, 2022: 126). Bu bağlamda, bireysel hakların ve topluluk haklarının birbirine nasıl uyumlu bir şekilde entegre edilebileceği üzerine yoğun tartışmaların yürütüldüğü görülmektedir. Özellikle, bireysel özgürlüklerin korunması ve farklı etnik grupların, kültürel kimliklerin ve yaşam tarzlarının saygı görmesi arasında nasıl bir denge kurulabileceği merak konusudur. Bu noktada, bireysel hakların güvence altına alınmasıyla birlikte topluluk haklarının da önemli bir vurgu kazanması gerekliliği öne çıkmaktadır. Çokkültürlülük, farklı kimlik ve kültürlere sahip bireylerin bir arada uyumlu bir şekilde var olabilmesini sağlayan bir çerçeve sunar. Bu bağlamda, çeşitli toplulukların haklarına saygı göstermek ve bunları korumak, demokratik bir toplumun temel değerlerinden biri olmalıdır. Bireylerin özgürce ifade etme hakkı ile toplulukların kimliklerini ve değerlerini sürdürebilme hakları arasında sağlıklı bir denge kurulması, kapsayıcı ve adil bir toplumun oluşturulmasının anahtarıdır. Bu

dengeyi sağlamak, çeşitliliğin güçlendirildiği ve herkesin kazandığı bir toplumsal dokunun oluşturulmasını mümkün kılar (Habermas 2002, Ünal 2004).

Çokkültürlülüğün başlangıcı, Kanada'da Fransız ve İngiliz toplumları arasındaki gerilimlerin yaşandığı 1960'lara ve 1970'lerin başına kadar uzanmaktadır. Buna karşılık, terim Amerika Birleşik Devletleri'nde 1960'ların Sivil Haklar hareketleri sırasında önem kazanmıştır. Çokkültürlülük kavramı Kanada'da resmi bir hükümet politikası olarak ortaya çıkmış ve Avam Kamarası'na yapılan bir açıklamayla duyurulduğu üzere İngiliz ve Fransız toplumları arasındaki farklılıkları uzlaştırmayı amaçlamıştır. İki Dillilik ve İki Kültürlülük Kraliyet Komisyonu, azınlık gruplarının kültürel kimliklerini korumaları için daha fazla tanınmalarını ve desteklenmelerini, İngilizce veya Fransızca öğrenen göçmenlere yardım edilmesini ve kültürel grupların topluma tam katılımlarının önündeki engelleri aşmalarına yardımcı olunmasını tavsiye etmiştir (Ciğerci, 2020).

Eğitim bağlamında, çokkültürlülük değerlendirildiğinde, genellikle iki temel görüş ön plana çıkmaktadır. Bir yanda, eğitimin ulusal kültüre hizmet eden, ulusal birliği korumayı amaçlayan belirli bir inanca dayalı olarak oluşturulması gerektiğini savunan görüş yer alır. Diğer yanda ise, bu tür bir eğitimin marjinalleştirilmiş olduğunu iddia eden görüş bulunur ve eğitimin temel amacının öğrencilere mensup oldukları etnik, dini, mezhebi veya kültürel kimliklerini öğretmek olduğunu vurgular. Her iki yaklaşım da, geniş politik toplumdan dar bir topluluğa kadar, bir topluluğun devamlılığını sağlama ve onu olumlu bir şekilde sunma amacını taşır. Her iki görüş de eğitimi araçsallaştırarak yaklaşır, ilişkili topluluklar hakkında homojen görüşleri benimser ve tek kültürlü bir eğitim modelini savunur (Parekh, 2002). Bu şekilde her iki eğitim yaklaşımı da geniş veya dar bir kültürü yeniden üretme işlevini üstlenir. Çok kültürlü eğitim, hızla değişen öğrenci demografisinden kaynaklanan bir dizi soruna yanıt verirken öğretmenlere yardımcı olmak amacıyla geliştirilen eğitimdeki strateji ve materyaller bütünüdür. Bu eğitim, öğrencilere farklı grupların tarihlerini, kültürlerini ve katkılarını içeren bilgiler sunarak, gelecekteki toplumun çok çeşitli olduğunu varsayar. Çok kültürlü eğitim, etnik çalışmalar ve kadın çalışmaları gibi farklı alanlardan gelen anlayışlardan yararlanmanın yanı sıra ilgili akademik disiplinlerden gelen içerikleri de yeniden yorumlar. Bu yaklaşım, öğrencilerin farklı kimlikleri anlama ve hoşgörü geliştirme sürecine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır (Gay, 2013).

Nohl'un (2009) bu dört farklı kültürlerarası pedagoji yaklaşımı, eğitimde kültürel çeşitliliği nasıl ele aldığımızı ve öğrencilere nasıl yaklaştığımızı göstermesi açısından için önemli bir çerçeve sunar.

- 1. Asimilasyonist Yaklaşım:** Bu yaklaşım, öğrencilerin daha baskın olan kültüre asimile olmalarını önerir. Eğitimde, öğrencilerin kendi kültürel özelliklerini ve dilini bırakarak baskın kültürü benimsemeleri teşvik edilir. Asimilasyonist yaklaşım, genellikle toplumsal uyumu kolaylaştırmak amacıyla savunulur, ancak öğrencilerin kendi kimliklerini kaybetmelerine ve kültürel değerlerini unutmalarına yol açabilir.
- 2. Farklılaştırıcı Yaklaşım:** Bu yaklaşım, öğrencilerin kendi kültürel kimliklerini koruyarak eğitim almasını önerir. Farklılaştırıcı pedagoji, öğrencilerin farklı dillerini, geleneklerini ve yaşam tarzlarını sürdürebilmelerine odaklanır. Eğitim içeriği ve yöntemleri, öğrencilerin çeşitli kültürel bağlamlara hitap edecek şekilde tasarlanır.
- 3. Entegrasyonist Yaklaşım:** Bu yaklaşım, farklı kültürlerin bir araya gelmesini ve karşılıklı olarak anlaşılmasını teşvik eder. Eğitimde, öğrenciler farklı kültürleri ve bakış açılarını öğrenirken aynı zamanda ortak bir temelde buluşurlar. Entegrasyonist pedagoji, kültürel çeşitliliği desteklerken aynı zamanda toplumsal birlik ve uyumu da önemser.

4. **Eleştirel Yaklaşım:** Bu yaklaşım, eğitimin toplumsal adaletsizlikleri eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmasını vurgular. Eğitim, öğrencilerin toplumsal yapıları sorgulamasına ve eleştirel düşünme becerileri geliştirmesine yardımcı olur. Eleştirel pedagoji, kültürel farklılıkları anlamak ve toplumsal değişimi teşvik etmek amacıyla kullanılır.

Türkiye'ye bakıldığında çokkültürlü eğitim bağlamında bir dizi problemle karşılaşıldığı gözlemlenmektedir. Bu sorunların başında toplumun yanlış bir algısı, mevcut yasalar ve önceki uygulamaların olumsuz etkileri gelmektedir. Cırık'a (2008) göre, ülkemizde çokkültürlü eğitim kavramının doğru anlaşılmadığı görülmektedir. Bazı çevreler, çokkültürlü eğitim uygulamalarının ülkemizi bölünmeye sürükleyebileceği endişesini taşımakta ve bu tür yaklaşımların üniter devlet yapısını tehlikeye sokabileceğini savunmaktadır. Fakat bu tür kaygılar, denge sağlanmamış veya siyasi istikrarı tam oturmamış ülkelerde daha yaygın olarak görülmektedir. Türkiye gibi siyasi, sosyal, ekonomik ve toplumsal açıdan dengeleri oturmuş bir ülkede, çokkültürlü eğitim uygulamalarının ülkenin birliğini zayıflatacağını düşünmek, ülkenin tarih boyunca oluşturduğu sağlam yapıyı göz ardı etmek anlamına gelecektir (Polat & Kılıç, 2013).

Eğitimde Kültürel Çeşitlilik

Kültür kavramı, kendine özgü anlamlar ve boyutlar içeren geniş bir yapıya sahiptir. Bu çerçevede, kültür kavramının çeşitli tanımlamaları yapılmış ve hâlihazırda farklı tanımlamalar devam etmektedir. Ancak, kültürün tanımı konusunda genel bir uzlaşma sağlanamamasının ardında, kültürün biyolojik, psikolojik ve sosyolojik yönleri içermesi, soyut bir yapıya sahip olması ve sürekli olarak değişebilir olması gibi faktörler yatmaktadır. Bu farklı yönleri nedeniyle kültür kavramı, çok yönlü ve dinamik bir yapıya sahip olan karmaşık bir olgudur (Oral & Karataş, 2019).

Kültürel çeşitlilik, sadece tuhaf bir unsur ya da şaşırtıcı bir fenomen olmanın ötesinde, insan varlığının bütünüleyici bir parçasıdır. Bazıları kültürel çeşitliliği, farklı kültürlerde mevcut olan zenginliklerin paylaşımı yoluyla diyalog ve değişim süreçlerini vurgulayarak olumlu bir şekilde değerlendirirken, diğerleri aynı olguyu insanlığın ortak paydasını zedeliyor ve çatışmalara yol açıyor olarak görme eğilimindedir. Bu yaklaşımların içinde, kültürel farklılık kavramı, bu çalışmada zaman zaman kullanılan kültürel çeşitlilik anlamını ifade etmektedir (Çiftçi & Aydın, 2014).

Kültürel çeşitlilik, farklı etnik grupların, dini inançların, dil ve yaşam tarzlarının bir arada bulunduğu bir toplumu yansıtırken, eğitim sistemleri de bu çeşitliliğe uygun şekillerde adapte olma gerekliliğiyle karşı karşıyadır. Eğitimde kültürel çeşitlilik, öğrenme ortamlarının ve programlarının çeşitli kültürel kimliklere saygı göstermesi, farklı bakış açılarına değer vermesi ve kapsayıcı bir öğrenme deneyimi sunması anlamına gelir. Bu yaklaşım, bireylerin kendi kültürel kimliklerini güçlendirmelerine ve aynı zamanda diğer kültürleri anlamalarına ve hoşgörü geliştirmelerine olanak tanır. Eğitimde kültürel çeşitliliğin önemi, öğrencileri küresel dünyada etkili bir şekilde iletişim kurmaya, işbirliği yapmaya ve çeşitli topluluklarda aktif rol almaya hazırlar. Bu giriş, eğitimde kültürel çeşitliliğin temel konseptlerine ve neden bu konunun ele alınmasının önemine genel bir bakış sunmaktadır.

Eğitimde çokkültürlülük yaklaşımının, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1960'lı yıllarda vatandaşlık haklarına dair farkındalığın artışıyla birlikte önem kazandığı görülmektedir. Hem o dönemde hem de günümüzde ABD, oldukça çeşitli etnik kökenlere sahip bir nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Bu nüfusun bir kısmı Avrupalı ve Asyalı göçmenlerle, kölelik döneminde kıtaya getirilmiş siyah Amerikalı vatandaşlardan meydana gelirken; diğer bir kesimi, Amerikan yerlileri ve Meksikalılar gibi grupları içermekteydi. Bu dönemde, Amerika

Birleşik Devletleri'nin çok kültürlü yapısı, çokkültürlü eğitimin önemini daha da belirgin hale getirmiştir (Demirçelik, 2020) ve daha sonrasında diğer dünya devletlerinde tartışılmaya başlanmıştır.

Çokkültürlü eğitim, toplumsal yapıyı daha demokratik ve adil bir şekilde yeniden şekillendirme amacını taşıyan önemli bir yaklaşımdır (Banks&Banks, 2019). Bu yaklaşım, çoğulculuk ve çeşitlilik kavramlarına dayanarak demokrasi, eşitlik ve adalet ilkeleri üzerinde durur. Öğrenme ve eğitim süreçlerini etkileşimli politikalarla bütüncül bir şekilde ele alma gerekliliğini savunur (Hidalgo vd., 1996). Çokkültürlü eğitimin temel hedefleri arasında, öğrencilere kültürel, etnik ve dilsel farklılıklar sunma, öğrencilere kendi toplumlarında, genel kültür içerisinde ve diğer etnik kültürler arasında geçerli bilgi, beceri ve yaklaşımlar kazandırma, farklı etnik ve ırk gruplarının yaşadığı ayrımcılığı azaltma, öğrencilere küresel ve sınırsız teknolojik dünyada okuma, yazma ve matematik becerilerini kazandırma, öğrencilere daha demokratik ve adil bir toplum inşa etmelerine yardımcı olacak bilgi, farkındalık ve eyleme geçme yeteneklerini geliştirme yer almaktadır (Çiftçi ve Aydın, 2014). Bu şekilde çokkültürlü eğitim, toplumsal dönüşümün anahtarı olarak görülmektedir.

Nieto ve Bode (2008) göre çok kültürlü eğitim, tüm öğrenciler için kapsamlı okul reformu ve temel eğitim bir sürecidir. Okullarda ve toplumda ırkçılığı ve diğer ayrımcılık biçimlerini reddederken, öğrencilerin, topluluklarının ve öğretmenlerin yansıttığı çok yönlülüğü (etnik, ırksal, dil, dini, ekonomik ve cinsiyet gibi) kabul eder ve onaylar. Çok kültürlü eğitim, okulların müfredatını ve öğretim stratejilerini, öğretmenler, öğrenciler ve aileler arasındaki etkileşimleri ve okulların öğretim ve öğrenme doğasını kavraması şeklinde etkiler. Eleştirel pedagojiyi temel felsefesi olarak kullanması ve sosyal değişimin temeli olarak bilgi, yansıma ve eylemi (praksis) odaklanması nedeniyle çok kültürlü eğitim, sosyal adaletin demokratik prensiplerini destekler.

Banks vd. (2001) göre, çok kültürlü eğitim, farklı ırk, etnik köken ve sosyal gruplardan gelen tüm öğrenciler için eşit eğitim fırsatları sunma amacı taşır. Bu hedefe ulaşmak için ise okulun tamamını dönüştürme ve yeniden yapılandırma süreçlerine girer. Bu yaklaşım, eğitim sistemlerinin ve öğrenme ortamlarının daha kapsayıcı ve adil bir şekilde işlenmesini amaçlar. Sonuç olarak, çokkültürlü eğitim yaklaşımı, günümüzde giderek daha çeşitlenen toplumların eğitim ihtiyaçlarına cevap verme amacıyla ortaya çıkmış önemli bir yöntemdir. Kültürel çeşitliliği bir zenginlik olarak değerlendiren bu yaklaşım, öğrencilere farklı kültürel kimlikleri anlama, saygı duyma ve işbirliği yapma becerileri kazandırmayı hedefler. Eğitim sistemlerinin çeşitliliği kucaklayan ve her öğrenciye eşit fırsatlar sunan bir yapıya dönüşmesini sağlamayı amaçlayan çokkültürlü eğitim, toplumsal bağlamda da daha adil ve kapsayıcı bir ortamın oluşturulmasına katkıda bulunur. Bu yaklaşımın başarısı, sadece bireysel öğrencilerin değil, aynı zamanda toplumun genel refahının artmasına da yardımcı olabilir.

Eğitimde İşaret Dili

İşaret Dili Nedir?

İşaret dili, işitme engelli bireylerin iletişim ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılan özel bir iletişim sistemidir. İşitme engeli nedeniyle konuşma ve duyma yetisi sınırlı olan bireyler, işaret dili aracılığıyla düşüncelerini, duygularını, bilgilerini ve isteklerini ifade edebilirler (Duke, 2009). İşaret dili, elle ve vücut hareketleriyle yapılan görsel sembollerin kombinasyonunu kullanarak anlam oluşturan bir sistemdir. Her bir işaret, belirli bir kelimenin veya kavramın temsilini yapar ve bu sayede iletişim kurulur. İşitme engelli bireyler için sadece iletişim aracı olmakla kalmaz, aynı zamanda onların kimliklerini ifade etmelerine, dil

gelişimini desteklemelerine ve toplumsal etkileşimde bulunmalarına yardımcı olur (Brentari, 2010). Eğitim, iş yaşamı, kültürel etkinlikler ve sosyal ilişkiler gibi birçok alanda işaret dili, işitme engelli bireylerin daha aktif ve katılımcı bir yaşam sürmelerine olanak tanır.

Eğitimde işaret dili, işitme engelli bireylerin iletişim ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla geliştirilen önemli bir iletişim aracıdır. İşitme engelli bireylerin konuşma ve duyma yetileri sınırlı olduğundan, işaret dili onların etkili iletişim kurabilmeleri için vazgeçilmez bir araç olarak öne çıkar (Akmeşe, 2019). İşaret dili, sözcüklerin ve cümlelerin elle ve görsel-gestürel sembollerle ifade edildiği bir iletişim sistemidir. Her bir işaret, anlamı doğrudan ifade eden özel hareketler ve konumlar kullanarak iletilir. İşaret dili, işitme engelli bireylerin dil gelişimini desteklerken aynı zamanda onların düşüncelerini, duygularını ve bilgilerini aktarabilmelerine olanak tanır. Eğitim alanında, işaret dili sadece iletişimi kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda işitme engelli öğrencilerin eğitim ve sosyal entegrasyon süreçlerini daha etkili bir şekilde yönlendiren bir araç olarak da kullanılmaktadır.

İşitme Engelliler İçin İşaret Dilinin Önemi

İşitme engelinin doğuştan gelmesi, sözlü dilin ve iletişimin gelişiminde önemli bir engel teşkil etmektedir. Bamford ve Saunders'ın (1989), bin çocuktan ikisi doğumdan hemen sonra veya kısa bir süre sonra çeşitli sebeplerle işitme engeli ile karşılaştığını ifade etmektedir. İşitme kaybının tipi ve şiddeti, engellilik düzeyini belirlemede etkili olsa da, her durumda işitme engeli, alıcı dil becerilerinin gelişimini anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Alıcı dildeki zorluklar, ifade edici dil becerilerini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Başka bir deyişle, işitme engeli, konuşma dilinin öğrenilmesini olumsuz etkileyerek, çoğunluğu işitme duyusuna dayalı iletişimi benimseyen toplum içinde işitme engelli bireylerin sosyal entegrasyonunu ve eğitimlerini zorlaştırmaktadır. Bu durum, işitme engelli bireylerin tam potansiyellerini ortaya koymalarını engelleyebilmektedir (Polat, 1995).

İşitme engellilerin iletişim ihtiyaçlarını karşılamada, geleneksel sözlü iletişim yöntemlerinin yetersiz kalabileceği durumlar sıklıkla yaşanabilir. İşte tam da bu noktada işaret dili, işitme engelliler için vazgeçilmez bir iletişim aracı olarak öne çıkar. İşitme dilinin önemi, sadece kelimelerin anlamını iletmekle kalmayıp aynı zamanda duyguları, düşünceleri ve kültürel zenginliği ifade etme konusundaki eşsiz yeteneğinden gelmektedir.

İşitme engelliler için işaret dili, bir iletişim aracından çok daha fazlasını temsil eder; onların dünyaya bağlanmalarını, kendilerini ifade etmelerini ve çevreleriyle etkileşimde bulunmalarını sağlayan kapsayıcı bir dil biçimidir. Bu nedenle, işitme dilinin öğrenilmesi ve kullanılması, toplumsal katılımın artırılması, eğitim fırsatlarının genişletilmesi ve işitme engelli bireylerin yaşam kalitesinin artırılması için vazgeçilmez bir unsurdur (Marschark & Spencer, 2005).

Türk İşaret Dili (TİD)

Türk işaret dilinin kullanımı ve buna duyulan ihtiyaç, derin bir tarihsel kökene sahiptir. Bu köken, Selçuklu ve Osmanlı saraylarında işaret dilinin ilk örneklerine rastlandığı dönemlere kadar uzanır. Osmanlı saraylarında işitme engelli bireylerin istihdam edildiği, hatta bazı durumlarda bu durumun avantaja dönüştüğü belirtilir (Akalın, 2013). Türkiye'deki eğitim alanında Türk işaret dilinin ilk resmi kullanımına 1889 yılında Maarif Nazırı Münif Paşa'nın desteğiyle açılan ilk Dilsizler Mektebi ile tanık olundu. Ancak Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde işitme engelliler için kurulan okulların sürekli olarak açılıp kapatılması veya yer değiştirmesi, işaret dili kültürünün yerleşmesini olumsuz etkiledi. 1880 yılında gerçekleştirilen Dünya İşitme Engelliler Konferansında, işitme yetersizliği olan

bireylerin eğitiminde işaret dili yerine sözel dilin kullanılmasının daha işlevsel olacağı düşünüldü ve tavsiye edildi. Cumhuriyet dönemi ile birlikte Latin alfabesinin kullanılmaya başlanması, işaret dilinde de değişikliklere neden oldu. Bu evrimler, Anadolu Üniversitesi'nin İşitme Engelli Çocuklar Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin (İÇEM) kurulmasını tetikledi. İÇEM, sözel dili benimsemesindeki yaklaşımıyla işitme engelli çocukların eğitimine katkı sağlamıştır (Selvi ve Yıldırım, 2023). Aynı zamanda, işitme engelliler öğretmenliği lisans programlarının içeriği ve akademik çalışmaların yönü de bu yeni yaklaşımın etkisiyle değişti. Bu bağlamda, akademik araştırmalar daha çok sözel dilin yaygınlaştırılmasını temel alan bir anlayışı benimsenmiştir.

1990'lı yılların ortalarından itibaren işaret dili alanında sınırlı sayıda çalışma yapılmaya başlanmıştır. 1995 yılında, işaret dili üzerine ilk adımların atıldığı bu dönemde "Yetişkinler İçin İşaret Dili Kılavuzu" yayımlanmıştır. Ancak, işaret dili alanındaki önemli gelişmelerden biri 2005 yılında gerçekleşmiştir. Aynı yıl içerisinde Türkiye İşitme Engelliler Federasyonu (TİD) resmi olarak tanınmıştır (Uysal ve Atlar, 2022). Önemli dönüm noktasının ardından Türk İşaret Dili (TİD) ile ilgili çalışmalar hız kazanmıştır.

2006 yılında, Türk Dil Kurumu ile Millî Eğitim Bakanlığı işbirliğiyle düzenlenen Türk İşaret Dili Çalıştayı, işaret dili çalışmalarını profesyonel bir platforma taşımaya amaçlamıştır. Eğitim alanında, işitme engelli çocukların eğitimine yönelik çabalar da artmıştır. Bu çerçevede, işitme engellilerin eğitiminde önceleri işitme engelliler öğretmenleri tarafından yürütülen eğitimler, 2016 yılına kadar işitme engelliler öğretmenliği programlarından mezun öğretmenler tarafından verilmiştir. Ancak daha sonrasında bu programlar, özel eğitim öğretmenliği programlarıyla birleştirilmiş ve eğitimler özel eğitim öğretmenleri tarafından vermeye başlanmıştır. Bu süreç içerisinde, işitme engellilerin eğitimi özellikle işitme engelliler okullarında, doğal işitsel sözel yönetime göre gerçekleştirilmektedir (Tüfekçioğlu, 1989; Girgin, 2003; Selvi & Yıldırım, 2023).

Sonuç ve Tartışma

Günümüz dünyasında, kültürel çeşitlilik ve çokdillilik eğitim kurumlarının temel bir gerçeğidir. Özellikle işitme engelli bireylerin eğitimine odaklandığımızda, işaret dili bu çeşitliliğin ve kültürel farklılıkların önemli bir bileşeni olarak öne çıkar. İşaret dili, işitme engelli bireylerin iletişim ihtiyaçlarını karşılamada kullanılan temel bir araçtır ve onların kültürel kimliğinin bir yansımasıdır.

Eğitim kurumlarında işaret diline yer verilmesi, işitme engelli öğrencilerin eğitim hakkını güvence altına almanın yanı sıra, kültürel çeşitliliğin ve çokdilliliğin desteklendiği bir öğrenme ortamının oluşturulmasını da sağlar. İşitme engelli bireyler için işaret dili, anlamın ve duyguların aktarımının yanı sıra, toplulukları arasında bir bağ kurma aracı olarak da işlev görür. Eğitimde işaret diline yer verilmesi, işitme engelli öğrencilerin sadece akademik başarılarına değil, aynı zamanda kendilerini ifade etme yeteneklerine, özsayılarına ve toplumsal katılımlarına da olumlu etki eder.

Ancak işitme engelli bireylerin eğitiminde işaret diline uygun bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir. İşaret dilinin öğrenilmesi ve kullanılması, sadece iletişimi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda işitme engelli bireylerin kültürel kimliğine saygı duyulduğunu ve değer verildiğini hissettirir. Eğitimciler, işaret dilini öğrenme ve kullanma fırsatı sunarak, işitme engelli öğrencilerin özgüvenlerini artırabilir ve onların öğrenme deneyimini zenginleştirebilirler.

Eğitim kurumlarında işitme engelli bireylerin eğitimi, kültürel çeşitliliğin ve çokdilliliğin bir yansıması olarak ele alınmalıdır. İşaret dili, işitme engelli bireylerin iletişim ihtiyaçlarını

karşılama kalmaz, aynı zamanda onların kültürel kimliğini ifade etme ve toplumlarıyla etkileşime girme aracıdır. Eğitimde işaret diline yer verilmesi, işitme engelli öğrencilerin akademik başarılarını artırmakla kalmaz, aynı zamanda onların özsaygılarını güçlendirir ve toplumsal katılımlarını destekler.

Bu noktada, işaret dilinin öğrenilmesi ve kullanılmasının ötesinde, işitme engelli bireylerin kültürel kimliğine saygı gösteren ve değer veren bir eğitim yaklaşımının benimsenmesi gerekmektedir. Eğitimciler, işitme engelli öğrencilere uygun öğrenme ortamları sunarak, onların potansiyellerini tam olarak ortaya çıkarabilirler. Kültürel çeşitliliği ve çokdilliliği kucaklayan bir eğitim anlayışı, işitme engelli bireylerin bireysel ve toplumsal gelişimine olumlu yönde katkıda bulunacaktır.

Referans

Akalın, Ş. H. (2013). Türk işaret dili. *Yeni Türkiye*, 55, 1496-1502.

Akmeşe, P. P. (2019). *Eğitimde Türk İşaret Dili (TİD)*. Ankara: Nobel Yayınevi.

American Psychological Association (APA). (2003). Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists. *The American Psychologist*, 58(5), 377-402.

Banks, J. A., & Banks, C.A.M. (Eds.). (2019). *Multicultural education: Issues and perspectives*. John Wiley & Sons.

Brentari, D. (Ed.). (2010). *Sign languages*. Cambridge University Press.

Ciğerci, F. M. (2020). Multiculturalism and Multicultural Education in the Eyes of Teachers and Directors at Primary Schools. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 125-139.

Çiftçi, Y. A., & Aydın, H. (2014). Türkiye’de çokkültürlü eğitimin gerekliliği üzerine bir çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (33), 197-218.

Demirçelik, E. (2020). *Eğitimde Çokkültürlülük*. Ankara: İKSAD.

Duke, I. (2009). *The Everything Sign Language Book: American Sign Language Made Easy... All new photos!*. Simon and Schuster.

Gay, G. (2013). The importance of multicultural education. In *Curriculum Studies Reader E2* (pp. 312-318). Routledge.

Girgin, C. (2003). *İşitme Engelli Çocukların Eğitimine Giriş*. Anadolu Ü. Yayınları.

Habermas, J. (2002). Öteki olmak, Ötekiyle Yaşamak-Siyaset Kuramı Yazıları. (Çev: İlknur Aka). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hidalgo, F., Chávez-Chávez, R., & Ramage, J. (1996). Multicultural education: Landscape for reform in the twenty-first century. *Handbook of research on teacher education*, 761-778.

- Marschark, M., & Spencer, P. E. (Eds.). (2005). *Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education*. Oxford University Press.
- Nieto, S. & Bode, P. (2008). *Affirming diversity: The sociopolitical context of multicultural education* (5th ed.). Boston: Pearson/Allyn & Bacon.
- Nohl, A. (2009). Kültürler arası Pedagoji. (Çev: R. Nazlı Somel). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Oral, B. & Karataş, K. (2019). Eğitim ve Kültürel Çeşitlilik. In *Eğitim Felsefesi*. Pegem Akademi.
- Parekh, B. (2002). Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasal Teori. (Çev: Bilge Tanrıseven). Ankara. Phoenix Yayınevi.
- Polat, İ., & Kılıç, E. (2013). Türkiye’de çokkültürlü eğitim ve çokkültürlü eğitimde öğretmen yeterlilikleri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 352-372.
- Polat, F. (1995). İşitme engellilerin eğitiminde kullanılan yöntemler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(01).
- Selvi, H. H., & Yıldırım, S. B. (2023). Türkiye’de İşaret Dili Eğitimine Yönelik Güncel Sorunlar. *Turkish Journal of Special Education Research and Practice*, 5(1), 40-57.
- Tüfekçioğlu, Ü. (1989). Farklı iki eğitim ortamında sözel iletişim eğitimi gören işitme engelli öğrencilerin konuşma dillerinin karşılaştırılması. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Uysal, Ç. ve Atilar, H. (2022). Türk işaret dili ve eğitime yansımaları. SELJUK 6th International Conference On Social Sciences [İnternet]. https://www.researchgate.net/publication/363710671_Turk_Isaret_Dili_ve_Egitime_Yansimalari
- Ünal, İ. (2014). Çok Dilli, Çok Kültürlü Toplumlarda Eğitim, 4. Demokratik Eğitim Kurultayı, Ankara.